

รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ในตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย*

A DEVELOPMENT MODEL FOR TEMPLES AS LEARNING CENTERS OF
THE COMMUNITY IN WAT THAT SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT,
NONG KHAI PROVINCE

อริย์รัช เลิศรวมโชค¹ และ มุจจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์²

Arithat Loesruamchok¹ and Mutjarin Thatasdonkunlapath²

¹⁻²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

¹⁻²Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: arithat.loes@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 18 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 24 สิงหาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 26 สิงหาคม 2568

Received 18 August 2025; Revised 24 August 2025; Accepted 26 August 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาบริบท สภาพปัจจุบัน ความพร้อมในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 2) ศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และ 3) พัฒนารูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิง

Citation:

* อริย์รัช เลิศรวมโชค และ มุจจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์. (2568). รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(5), 222-238.

Arithat Loesruamchok and Mutjarin Thatasdonkunlapath. (2025). A Development Model For Temples As Learning Centers Of The Community In Wat That Subdistrict, Mueang District, Nong Khai Province. Modern Academic Development And Promotion Journal, 3(5), 222-238.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

คุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ 40 รูป/คน และผู้ที่ร่วมสนทนากลุ่มทั้งสิ้น 50 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบท สภาพปัจจุบัน และความพร้อมในการพัฒนาวัดธาตุอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย แสดงให้เห็นถึงศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เนื่องจากมีบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 2) องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนและมีทรัพยากรภูมิปัญญาหลากหลาย เช่น สมุนไพร จักสาน อาหารพื้นบ้าน พร้อมทั้งมีศรัทธาของประชาชนในระดับสูง สภาพปัจจุบันมีสิ่งปลูกสร้างและพื้นที่ว่างเหมาะแก่การจัดกิจกรรม พระสงฆ์มีวิสัยทัศน์ เปิดกว้างต่อแนวคิดใหม่ ๆ และได้รับการสนับสนุนจากปราชญ์ท้องถิ่น กลุ่มชุมชน มหาวิทยาลัย กศน. โรงเรียน และหน่วยงานท้องถิ่น ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ และทรัพยากร แนวทางพัฒนาเน้นการมีส่วนร่วม เริ่มจากกิจกรรมขนาดเล็กอย่างต่อเนื่องสู่ระบบจัดการความรู้ 3) รูปแบบตั้งอยู่บนแนวคิด 3 ประการ คือ วัดเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อชีวิต ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และบูรณาการศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา อาชีพ ประกอบด้วย 5 ด้านหลัก ได้แก่ บริบทพื้นที่และทรัพยากร บุคลากรและการมีส่วนร่วม ฐานการเรียนรู้และกิจกรรม ภาศิเครือข่ายสนับสนุน และการจัดการอย่างต่อเนื่อง ใช้กระบวนการ 5 ชั้นจากการวิเคราะห์บริบทถึงการประเมินผล จุดเด่นคือ การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ความยืดหยุ่น และการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่เพื่อความยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาวัด, ศูนย์กลางการเรียนรู้, ชุมชน, ตำบลวัดธาตุ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the context, current conditions, and readiness for developing Wat That, Mueang District, Nong Khai Province, into a community learning center; 2) to examine the essential components for developing a model to transform Wat That into a community learning center; and 3) to develop a practical model for establishing Wat That as a community learning center. This study employed a qualitative research methodology. The data were collected through in-depth interviews with 40 key

informants (monks and laypersons) and focus group discussions involving a total of 50 participants. An interview guide was used as the primary research instrument, and the collected data were analyzed and presented through descriptive analysis.

The results revealed that: 1) the context, current conditions, and readiness of Wat That demonstrate high potential for development into a community learning center due to favorable conditions for lifelong learning and local cultural preservation; 2) the development model components reflect that the temple serves as a spiritual center and possesses diverse indigenous knowledge resources such as herbal medicine, basketry, and local cuisine while enjoying strong community faith, adequate facilities, visionary monks open to innovation, and substantial support from local scholars, community groups, universities, the Non-Formal Education Center, schools, and local government in terms of expertise, funding, and resources. Development should be participatory, starting with small, continuous activities that evolve into a systematic knowledge management framework; 3) the proposed model is grounded in three core concepts: the temple as a foundation for lifelong learning, community ownership through active participation, and the integration of religion, culture, education, and livelihood. The model comprises five key components context and resources, human resources and participation, learning bases and activities, supporting networks, and management for sustainability implemented through a five-step process from contextual analysis to evaluation. Its strengths lie in inclusive participation at all stages, adaptability, and the integration of local wisdom with modern knowledge to ensure sustainability.

Keywords: Temple development, Community learning center, Community, Wat That Subdistrict

บทนำ

วัดถือเป็นสถาบันทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทยมาแต่โบราณ โดยมีบทบาทไม่เพียงแต่ในด้านพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบทอดมาตั้งแต่รุ่นสู่รุ่น (ธวัชชัย มีผล, 2557) ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีทำให้บทบาทของวัดเปลี่ยนไป วัดจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในยุคปัจจุบันอย่างครบวงจรและต่อเนื่อง (จันทร์ประภา กิติธรรม, 2561) โดยเฉพาะในตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ที่มีวัดธาตุซึ่งมีศักยภาพและทุนทางวัฒนธรรมมากมายแต่ยังขาดรูปแบบการพัฒนาที่ชัดเจนสำหรับการดำเนินงานในฐานะศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน (สุนทร คำวงศ์, 2560)

แม้ว่าชุมชนวัดธาตุจะมีความพร้อมในหลายด้าน ทั้งทางกายภาพ ทรัพยากรบุคคล และภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ขาดระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้และการจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง (วิมล ชื่นชอบ, 2559) การขาดรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมส่งผลให้ศักยภาพของวัดในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชนไม่ได้ถูกใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ (อภิชาติ ศรีสุวรรณ, 2555) ดังนั้นการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบที่ตอบโจทย์บริบทเฉพาะนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในมิติที่หลากหลาย (จิราภรณ์ ทองอินทร์, 2562) สภาพปัญหาปัจจุบัน จากการสำรวจพบว่า ชุมชนวัดธาตุ มีศาลา ห้องสมุด และพื้นที่สำหรับกิจกรรมหลายแห่ง แต่ยังไม่ได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อรองรับการเรียนรู้ของประชาชนทุกรุ่นวัย (รัชณี ทองแดง, 2563) นอกจากนี้ บุคลากรในวัดยังขาดทักษะในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย ตลอดจนขาดกลไกการบริหารจัดการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างทั่วถึง (พิมพ์ใจ ภูมิงค์, 2561) การเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคีภายนอก เช่น โรงเรียนและหน่วยงานท้องถิ่น ยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นและขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ การติดตามและประเมินผลกิจกรรมยังไม่มีระบบที่ชัดเจน ทำให้การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ยังขาดความยั่งยืน

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยพระภิกษุสงฆ์และเจ้าอาวาส ผู้บริหารวัด คณะกรรมการชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลวัดธาตุ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและใช้ประโยชน์จากศูนย์การเรียนรู้ในวัด

(สมฤดี สุนทรกิจ, 2556) โดยมีผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก 40 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 50 รูป/คน เพื่อเก็บข้อมูลที่หลากหลายและลึกซึ้ง

ความสำคัญของงานวิจัยนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางวิชาการในการออกแบบรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมและความเหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชนท้องถิ่น (วรพงศ์ สุวรรณรัตน์, 2560) นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติของพระสงฆ์และชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป (อภิชาติ ศรีสุวรรณ, 2555) ที่จะได้ประโยชน์จากการวิจัยคือได้รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของวัดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของตำบลวัดธาตุ ส่งเสริมให้วัดธาตุกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างครบวงจร ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกิจกรรมและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เป็นแนวทางและต้นแบบสำหรับวัดและชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัจจุบัน ความพร้อมในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. กำหนดขอบเขตและพื้นที่การวิจัย พื้นที่วิจัยคือ ตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนา วัฒนธรรม และกิจกรรมชุมชน โดยมุ่งศึกษาบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ประกอบด้วย (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 40 รูป/คน ได้แก่ พระภิกษุ เจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด ครู นักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่ (2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 50 รูป/คน แบ่งเป็นกลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และแนวคำถามสนทนากลุ่มที่พัฒนาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนาม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนด จัดสนทนากลุ่มเพื่อรวบรวมมุมมอง ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะ สังเกตการณ์และบันทึกภาคสนามในกิจกรรมของวัดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการถอดความ (Transcription) จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม จัดหมวดหมู่ประเด็น และตีความข้อมูลเพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านข้อมูล แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัย

1. ศึกษาบริบท สภาพปัจจุบัน ความพร้อมในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

1. บริบทของพื้นที่และชุมชน วัดธาตุตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน และมีบทบาทในด้านศาสนา วัฒนธรรม และกิจกรรมชุมชนมาโดยตลอด ชุมชนโดยรอบเป็นชุมชนกึ่งเมือง-กึ่งชนบท มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ท้องถิ่นหลากหลาย เช่น สมุนไพร จักสาน อาหารพื้นบ้าน ชาวบ้านยังมีศรัทธาในพระสงฆ์ และวัดยังคงเป็นพื้นที่กิจกรรมสำคัญในงานบุญ เทศกาล และการอบรมคุณธรรม

2. สภาพปัจจุบันของวัดธาตุ วัดมีพื้นที่ว่างและสิ่งปลูกสร้างที่สามารถใช้เป็นสถานที่เรียนรู้ เช่น ศาลาอเนกประสงค์ ลานวัด ห้องสมุดธรรมะ พระสงฆ์มีความตั้งใจในการพัฒนาและเปิดรับแนวคิดใหม่ ๆ ด้านการเรียนรู้เพื่อชุมชน ชุมชนมีปราชญ์ท้องถิ่นและกลุ่มแม่บ้านที่มีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้ แต่ยังไม่ีระบบหรือเวทีชัดเจนในการจัดการความรู้ มีความร่วมมือเบื้องต้นจากโรงเรียนในพื้นที่ กศน. และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ที่สามารถเป็นภาคีร่วมพัฒนาได้

3. ความพร้อมในการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ คือ 1. ด้านบุคลากร พระสงฆ์มีวิสัยทัศน์ เปิดกว้าง ชยัน และสื่อสารกับชุมชนได้ดี มีคนรุ่นใหม่ แม่บ้าน และปราชญ์ชาวบ้านที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วม ผู้นำท้องถิ่นและองค์กรในพื้นที่ให้ความร่วมมือในระดับหนึ่ง และสามารถขยายความร่วมมือได้ 2. ด้านกายภาพ วัดมีศาลา ห้องประชุม และพื้นที่ว่างสำหรับจัดกิจกรรม สามารถปรับปรุงอาคารบางส่วนให้เป็น “ฐานการเรียนรู้” ได้โดยไม่ต้องใช้งบประมาณมากนัก 3. ด้านเนื้อหาและภูมิปัญญา มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาสร้างกิจกรรม เช่น การทำยาสมุนไพร การทำข้าวหมาก การจักสานไม้ไผ่ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุในชุมชนเต็มใจร่วมถ่ายทอดความรู้ แต่ขาดการรวบรวมและจัดระบบความรู้ 4. การสนับสนุนจากภายนอก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตหนองคาย พร้อมสนับสนุนด้านวิชาการ วิทยากร และนักศึกษาอาสา กศน. และโรงเรียนท้องถิ่นมีศักยภาพในการบูรณาการกิจกรรมร่วมกับวัด หน่วยงานท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล มีแนวโน้มสนับสนุนงบประมาณหรือวัสดุบางส่วนหากมีแผนงานชัดเจน

วัดธาตุมีความพร้อมในระดับพื้นฐานและบริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็น “ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน” โดยเฉพาะในด้านบุคลากร ศรัทธาของชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายด้านการศึกษา การพัฒนารูปแบบควรเน้น “การมีส่วนร่วมของชุมชน” และค่อย ๆ ขยับเคลื่อนจากกิจกรรมขนาดเล็ก สู่การสร้างระบบกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2. องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

1. แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบ การพัฒนารูปแบบวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุ ตั้งอยู่บนแนวคิดหลัก 3 ประการ คือ 1) วัดเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อชีวิต ไม่ใช่เพียงสถานที่ทางศาสนา แต่เป็นเวทีถ่ายทอดทักษะชีวิต ภูมิปัญญา และคุณธรรม 2) ชุมชนมีส่วนร่วมเป็น

เจ้าของ โดยให้ประชาชนมีบทบาทเป็นทั้ง “ผู้เรียน” และ “ผู้สอน” เพื่อสร้างความรู้ร่วม

3) บูรณาการศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา อาชีพ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งด้านจิตใจและการดำรงชีวิต

2. องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนา จากการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ดังนี้ 1. บริบทพื้นที่และทรัพยากร วัดมีพื้นที่รองรับกิจกรรม เช่น ศาลา ลานวัด ห้องสมุดธรรมะ ชุมชนมีทุนทางสังคม เช่น ประชาญ์ท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น งานบุญ สมุนไพรพื้นบ้าน งานจักสาน 2. บุคลากรและการมีส่วนร่วมของชุมชน พระสงฆ์มีวิสัยทัศน์ ขยัน สื่อสารกับชุมชนได้ดี มีทีมขับเคลื่อนจากคนในชุมชน เช่น คนรุ่นใหม่ แม่บ้าน ผู้สูงอายุ ผู้นำท้องถิ่นและองค์กรในพื้นที่ให้ความร่วมมือในระดับที่สามารถพัฒนาได้ต่อเนื่อง 3. ฐานการเรียนรู้และกิจกรรม ฐานการเรียนรู้ควรครอบคลุมทั้ง “ทักษะชีวิต คุณธรรม อาชีพ” เช่น ฐานสมุนไพรท้องถิ่น ฐานคุณธรรมเยาวชน ฐานจักสานสร้างอาชีพ ฐานการทำอาหารพื้นบ้าน มีกิจกรรมหมุนเวียนเป็นประจำ เช่น เดือนละ 1 ฐานเรียนรู้ 4. ภาศึเครือข่ายสนับสนุน ได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย โรงเรียน กศน. และหน่วยงานท้องถิ่น มีศักยภาพในการสนับสนุนด้านวิชาการ วิทยากร และงบประมาณบางส่วน ภาศึมีบทบาททั้งด้านการออกแบบกิจกรรม ถ่ายทอดองค์ความรู้ และส่งเสริมการประเมินผล 5. การจัดการและความต่อเนื่อง มีการออกแบบเป็น “ระบบกิจกรรม” ไม่ใช่โครงการชั่วคราว ใช้การทดลองจัดกิจกรรม (Pilot) เพื่อปรับปรุงก่อนเปิดศูนย์จริง มีการประเมินและปรับรูปแบบอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดทำคู่มือ ป้ายกิจกรรม สื่อเสริมการเรียนรู้ มีการสร้างคณะกรรมการร่วมจากวัด ชุมชน และภาศึเครือข่ายเพื่อบริหารจัดการ

3. ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ พระสงฆ์มีความมุ่งมั่น และได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ชุมชนมีศรัทธาและพร้อมเข้าร่วมกิจกรรม มีงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงาน วัฒนธรรม การศึกษา และองค์กรท้องถิ่น การจัดกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น เดือนละ 1 ครั้ง ทำให้ศูนย์มีชีวิตและไม่หยุดนิ่ง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุต้องอาศัยการบูรณาการหลายด้านอย่างสอดคล้อง ได้แก่ ทุนชุมชน พระสงฆ์มีวิสัยทัศน์ การมีส่วนร่วมของประชาชน และความร่วมมือจากเครือข่ายวิชาการ การออกแบบรูปแบบที่ตอบโจทย์บริบท และการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบจะนำไปสู่ความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้อย่างยั่งยืน

3. รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคายเป็นแนวทางที่ออกแบบอย่างเป็นระบบเพื่อให้วัดธาตุสามารถทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ของชุมชน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม ศาสนา และสังคมของวัดเป็นฐาน พร้อมบูรณาการภาคีเครือข่ายจากภายในและภายนอกชุมชนอย่างมีส่วนร่วม มีองค์ประกอบและขั้นตอนที่ชัดเจน ดังนี้

โครงสร้างของรูปแบบ (Components of the Model) รูปแบบพัฒนาแบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบ สำคัญ เป้าหมาย ดังนี้ 1) บริบทและศักยภาพของวัดวัดธาตุมีทำเลในเขตเมือง มีโครงสร้างพื้นฐานพร้อม เช่น ศาลา ห้องสมุด อาคารเรียน และพระสงฆ์ที่มีศักยภาพ ใช้ศักยภาพที่มีอยู่เป็นจุดตั้งต้นของการพัฒนา 2) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนา, ใช้เวทีชุมชน, การวิเคราะห์ความต้องการร่วม ให้ชุมชนเป็นเจ้าของและมีบทบาทในทุกขั้นตอน 3) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ บูรณาการ ธรรมะ-วัฒนธรรม-ทักษะชีวิต, มีค่ายคุณธรรม, สอนอาชีพ, ห้องสมุดชุมชน กิจกรรมตอบสนองกลุ่มเป้าหมายหลากหลาย 4) การพัฒนาเครือข่ายและทุนสนับสนุน สร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย, โรงเรียน, อบต., หน่วยงานวัฒนธรรม เพิ่มพลังขับเคลื่อนด้วยการระดมทรัพยากรภายนอก 5) การติดตาม ประเมินผล และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ใช้ระบบ PDCA, รับฟังความคิดเห็น, ปรับปรุงจากผลประเมิน ทำให้รูปแบบสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

ขั้นตอนการดำเนินงานตามรูปแบบ (Development Process) สามารถสรุปเป็นวงจร 5 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ 1. การวิเคราะห์บริบทและทุนชุมชน สำรวจศักยภาพวัด, ความต้องการของประชาชน, จุดแข็ง/อุปสรรค 2. การวางแผนแบบมีส่วนร่วม ตั้งคณะกรรมการ, ระดมความคิดเห็น, ออกแบบกิจกรรม 3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดกิจกรรมทั้งเชิงศาสนา อาชีพ และสังคมในพื้นที่วัด 4. การประสานเครือข่ายและทรัพยากร เชิญภาคีเครือข่ายร่วมสนับสนุนด้านงบประมาณ ความรู้ และกำลังคน 5. การประเมินผลและพัฒนาต่อเนื่อง ประเมินผลกิจกรรม, รับฟังข้อเสนอแนะ, ปรับปรุงกิจกรรมต่อไป

ลักษณะเด่นของรูปแบบ เน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน: ไม่ใช่การพัฒนาจากบนลงล่าง แต่ชุมชนมีส่วนร่วมจริงจัง ใช้วัดเป็น “ฐานการเรียนรู้” ไม่ใช่แค่สถานที่ประกอบพิธี แต่เป็นแหล่งเรียนรู้ชีวิต ยืดหยุ่นและปรับใช้ได้หลากหลาย: เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายหลายช่วงวัย

มีระบบประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้รูปแบบมีชีวิต ไม่หยุดนิ่ง เชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับองค์ความรู้สมัยใหม่ เช่น การสอนอาชีพร่วมกับศิลปกรรม

รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุ เป็นรูปแบบที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ใช้ศักยภาพของวัดเป็นฐานในการเรียนรู้ สร้างกิจกรรมที่เชื่อมโยงศาสนา วัฒนธรรม และทักษะชีวิตอย่างเป็นระบบ พร้อมระบบติดตามผลและเครือข่ายภาคีสนับสนุนที่ทำให้รูปแบบนี้มีความยั่งยืนและสามารถปรับใช้กับวัดอื่นได้

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วัดธาตุตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านและมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และสังคม ชุมชนรอบวัดเป็นชุมชนกึ่งเมือง-กึ่งชนบท มีทรัพยากรทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สมุนไพร การจักสาน และอาหารพื้นบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง Community Capitals Framework ที่เน้นการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนชุมชนหลายด้าน เช่น วัฒนธรรม ความรู้ และทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (Flora & Flora, 2013) สภาพปัจจุบันของวัดธาตุสะท้อนความพร้อมในหลายด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ วัดมีศาลา ห้องประชุม และพื้นที่ว่างที่สามารถปรับเป็นฐานการเรียนรู้ได้ ด้านบุคลากร พระสงฆ์มีวิสัยทัศน์ เปิดกว้าง และสามารถสื่อสารกับชุมชนได้ดี นอกจากนี้ ชุมชนมีปราชญ์ท้องถิ่นและกลุ่มแม่บ้านที่มีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้ อย่างไรก็ตาม การจัดระบบความรู้ยังไม่เป็นระบบและเวทีการเรียนรู้ยังไม่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Learning Organization ของ Senge (1990) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กรและชุมชน ความพร้อมด้านการสนับสนุนจากภายนอกพบว่ามีมหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถเป็นพันธมิตรเพื่อร่วมพัฒนาได้ การมีเครือข่ายและการสนับสนุนจากภาคีต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิด Social Capital Theory ที่เน้นความสำคัญของความสัมพันธ์เชิงสังคมและเครือข่ายในการสร้างความร่วมมือและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน (Putnam, 2000)

สรุปผลการอภิปรายได้ว่า วัดธาตุมีความพร้อมพื้นฐานและบริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยเฉพาะในด้านบุคลากร ศรัทธาของชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย การพัฒนารูปแบบควรเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

(community participation) และเริ่มจากกิจกรรมขนาดเล็กไปสู่ระบบกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้ในระยะยาว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาควรตั้งอยู่บนแนวคิดหลัก 3 ประการ คือ วัดเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อชีวิต ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และมีการบูรณาการศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา และอาชีพ แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎี Asset-Based Community Development (ABCD) ของ Kretzmann และ McKnight (1993) ซึ่งเน้นการใช้ทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืน จากการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1. บริบทพื้นที่และทรัพยากร วัดมีศาลา ลานวัด ห้องสมุดธรรมะ และชุมชนมีทุนทางสังคม เช่น ปราชญ์ท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน และเยาวชน ตลอดจนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น งานบุญ สมุนไพรพื้นบ้าน และงานจักสาน การบูรณาการทุนทางสังคมและวัฒนธรรมนี้สอดคล้องกับแนวคิด Community Capitals Framework ของ Flora และ Flora (2013) ที่เน้นการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยทุนหลายด้าน 2. บุคลากรและการมีส่วนร่วมของชุมชน พระสงฆ์มีวิสัยทัศน์ ชยัน และสามารถสื่อสารกับชุมชนได้ดี มีทีมขับเคลื่อนจากคนรุ่นใหม่ แม่บ้าน และผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมของชุมชนสอดคล้องกับแนวคิด Participatory Learning and Action (PLA) ที่เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการมีบทบาททั้งผู้สอนและผู้เรียน 3. ฐานการเรียนรู้และกิจกรรม ฐานการเรียนรู้ครอบคลุมทั้งทักษะชีวิต คุณธรรม และอาชีพ เช่น ฐานสมุนไพรท้องถิ่น ฐานคุณธรรมเยาวชน และฐานจักสาน การจัดกิจกรรมหมุนเวียนอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับแนวคิด Experiential Learning ของ Kolb (1984) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำและสะท้อนประสบการณ์ 4. ภาคีเครือข่ายสนับสนุน ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย โรงเรียน กศน. และหน่วยงานท้องถิ่น มีบทบาทด้านวิชาการ กิจกรรม และงบประมาณ สอดคล้องกับแนวคิด Social Capital Theory ของ Putnam (2000) ที่เน้น ความสำคัญของเครือข่ายและความสัมพันธ์เชิงสังคมในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน 5. การจัดการและความต่อเนื่อง การออกแบบเป็นระบบกิจกรรม ใช้วิธีทดลองจัดกิจกรรม (Pilot) และมีการประเมิน ปรับปรุง และสร้างคณะกรรมการร่วม การจัดการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องสอดคล้องกับแนวคิด Learning Organization ของ Senge (1990) ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

สรุปผลการอภิปรายได้ว่า ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ ได้แก่ ความมุ่งมั่นและวิสัยทัศน์ของพระสงฆ์ ศรัทธาและการมีส่วนร่วมของชุมชน งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และกิจกรรมที่จัดอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการหลายด้าน ทั้งทุนชุมชน ความรู้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน และความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย จะนำไปสู่ความยั่งยืน และความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า รูปแบบดังกล่าวออกแบบอย่างเป็นระบบ เพื่อให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ของชุมชน โดยใช้ทุนทาง วัฒนธรรม ศาสนา และสังคมของวัดเป็นฐาน พร้อมบูรณาการเครือข่ายภาคีจากทั้งภายในและ ภายนอกชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โครงสร้างของรูปแบบ แบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. บริบทและศักยภาพของวัด วัดธาตุตั้งอยู่ในเขตเมือง มีโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ศาลา หอสมุด อาคารเรียน และพระสงฆ์ที่มีศักยภาพ สามารถใช้ศักยภาพเหล่านี้เป็นฐานในการ พัฒนา แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Asset-Based Community Development (ABCD) ของ Kretzmann และ McKnight (1993) ที่เน้นการใช้ทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชนเป็น จุดเริ่มต้นในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืน
2. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม จัดตั้ง คณะกรรมการพัฒนา ใช้เวทีชุมชน และวิเคราะห์ความต้องการร่วม ทำให้ชุมชนเป็นเจ้าของ และมีบทบาทในทุกขั้นตอน สอดคล้องกับแนวคิด Participatory Learning and Action (PLA) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้สอนอย่างแท้จริง
3. การออกแบบกิจกรรมการ เรียนรู้ กิจกรรมบูรณาการธรรมะ วัฒนธรรม และทักษะชีวิต เช่น ค่ายคุณธรรม การสอนอาชีพ และห้องสมุดชุมชน การออกแบบกิจกรรมเชิงบูรณาการนี้สอดคล้องกับ Experiential Learning ของ Kolb (1984) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการสะท้อนประสบการณ์
4. การพัฒนาเครือข่ายและทุนสนับสนุน ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย โรงเรียน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานวัฒนธรรม ช่วยเพิ่มศักยภาพการจัดกิจกรรมและสนับสนุน งบประมาณ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Social Capital Theory ของ Putnam (2000) ที่ให้ ความสำคัญกับเครือข่ายและความสัมพันธ์เชิงสังคมในการสร้างความร่วมมือและสนับสนุนการ พัฒนาชุมชน
5. การติดตาม ประเมินผล และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ใช้ระบบ PDCA (Plan-Do-Check-Act) รับฟังความคิดเห็นและปรับปรุงกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การจัดการอย่างมีระบบ และเรียนรู้ร่วมกันสอดคล้องกับแนวคิด Learning Organization ของ Senge (1990)

ลักษณะเด่นของรูปแบบ คือ เน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ไม่ใช่การพัฒนาจากบนลง ล่าง ใช้วัดเป็นฐานการเรียนรู้ชีวิต ไม่ใช่เพียงสถานที่ประกอบพิธี ยืดหยุ่น ปรับใช้ได้หลากหลาย และเหมาะกับกลุ่มเป้าหมายหลายช่วงวัย มีระบบประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้

รูปแบบมีชีวิตและไม่หยุดนิ่ง เชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับองค์ความรู้สมัยใหม่ เช่น การสอน อาชีพร่วมกับศิลปกรรม

สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดธาตุเป็น รูปแบบเชิงกระบวนการมีส่วนร่วม ที่ใช้ศักยภาพของวัดเป็นฐาน สร้างกิจกรรมที่บูรณาการศาสนา วัฒนธรรม และทักษะชีวิต พร้อมระบบติดตามผลและเครือข่ายสนับสนุนจากภาคี ทำให้รูปแบบนี้มีความยั่งยืน สามารถปรับใช้กับวัดอื่น ๆ ได้ และเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญสำหรับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในบริบทไทย

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทั้งในด้านแนวคิด กระบวนการ และปัจจัยความสำเร็จ ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. แนวคิดการใช้วัดเป็นฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต วัดมิได้จำกัดบทบาทเพียงการเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่สามารถพัฒนาให้เป็น “เวทีการเรียนรู้ของชุมชน”

ที่บูรณาการศาสนา วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาคุณธรรม ทักษะชีวิต และอาชีพควบคู่กัน

2. โมเดลการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การออกแบบรูปแบบพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โดยให้ชุมชนมีบทบาทเป็นทั้ง ผู้เรียน และ ผู้สอน ส่งผลให้เกิดความรู้ร่วม (co-creation of knowledge) และสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืน

3. องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในบริบทวัด พบองค์ประกอบ 5 ด้านที่เป็นหัวใจของความสำเร็จ ได้แก่ 1. บริบทพื้นที่และทุนชุมชน 2. บุคลากรและการมีส่วนร่วมของชุมชน 3. ฐานการเรียนรู้และกิจกรรม 4. ภาควิชาเครือข่ายสนับสนุน 5. การจัดการและความต่อเนื่อง

4. การเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับความรู้สมัยใหม่ กระบวนการพัฒนานั้นการดึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำสมุนไพร การจักสาน อาหารพื้นบ้าน มาผสานกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมสมัยและการจัดการความรู้เชิงระบบ ทำให้เกิดกิจกรรมที่ตอบโจทย์ทั้งการอนุรักษ์และการต่อยอด

5. กระบวนการขับเคลื่อนแบบวงจรพัฒนา (PDCA) การดำเนินงานตามขั้นตอนวิเคราะห์บริบท วางแผน จัดกิจกรรม ประสานเครือข่าย ประเมินและปรับปรุง ทำให้การพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง ยืดหยุ่น และปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ตลอดเวลา

6. ปัจจัยหนุนเสริมความยั่งยืน ความมุ่งมั่นและวิสัยทัศน์ของพระสงฆ์ ศรัทธาและการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การสนับสนุนจากหน่วยงานด้านการศึกษา วัฒนธรรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็น “วัฒนธรรมการเรียนรู้” ของชุมชน

องค์ความรู้เหล่านี้เป็นการขยายความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในบริบทสังคมไทย โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวัดหรือชุมชนอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” พบสาระสำคัญดังนี้ 1. บริบทและความพร้อม

ของวัด วัดธาตุมีศักยภาพด้านกายภาพ เช่น ศาลา ห้องสมุด ลานกิจกรรม และพื้นที่ว่างที่สามารถปรับใช้เป็นฐานการเรียนรู้ได้ ชุมชนโดยรอบมีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย และมีศรัทธาในพระสงฆ์ มีความร่วมมือเบื้องต้นจากโรงเรียน กศน. มหาวิทยาลัย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนา ประกอบด้วย 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ (1) บริบทพื้นที่และทุนชุมชน (2) บุคลากรและการมีส่วนร่วม (3) ฐานการเรียนรู้และกิจกรรม (4) ภาควิชาการและสื่อสนับสนุน (5) การจัดการและความต่อเนื่อง รูปแบบเน้นบูรณาการศาสนา-วัฒนธรรม-การศึกษา-อาชีพ และการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน 3. รูปแบบการพัฒนาและกระบวนการดำเนินงาน ใช้กระบวนการแบบวงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) เริ่มจากการวิเคราะห์บริบท วางแผนแบบมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมหลากหลาย ประสานเครือข่าย และประเมินปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ลักษณะเด่นของรูปแบบคือความยืดหยุ่น การปรับใช้ได้กับหลายกลุ่มเป้าหมาย และการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้สมัยใหม่

1. ข้อเสนอแนะด้านการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) สำหรับวัดและชุมชน ใช้รูปแบบการพัฒนาที่ได้จากการวิจัยเป็นแนวทางจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยเริ่มจากกิจกรรมขนาดเล็กที่ชุมชนสนใจมากที่สุด แล้วค่อยขยายเป็นระบบ สร้างกลไก “คณะกรรมการบริหารศูนย์การเรียนรู้” ร่วมระหว่างพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และภาควิชาการ 2) สำหรับหน่วยงานการศึกษาและวัฒนธรรม บูรณาการหลักสูตรหรือกิจกรรมเสริมการเรียนรู้กับศูนย์การเรียนรู้ของวัด เช่น การสอนคุณธรรมเยาวชน การอบรมอาชีพ จัดระบบฝึกอบรมวิทยากรชุมชนเพื่อเพิ่มทักษะการถ่ายทอดความรู้ 3) สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการปรับปรุงพื้นที่และสื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้มีการบันทึกและจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) จัดให้มี นโยบายระดับจังหวัด ส่งเสริมการใช้วัดเป็นฐานการเรียนรู้ชุมชน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) พัฒนารอบ มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในวัด เพื่อให้การดำเนินงานมีทิศทางและคุณภาพสอดคล้องกัน 3) บูรณาการความร่วมมือระหว่าง กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสนับสนุนกิจกรรมและการจัดการความรู้

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ศึกษาการประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาในวัดอื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบและปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมกับพื้นที่ 2) วิเคราะห์เชิงลึกถึงผลลัพธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมจากการดำเนินศูนย์การเรียนรู้ในระยะยาว 3) วิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อติดตามและปรับปรุง

กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง 4) ศึกษารูปแบบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสนับสนุนการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ของวัด

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ประภา กิติธรรม. (2561). *บทบาทของวัดในชุมชนยุคใหม่*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จิราภรณ์ ทองอินทร์. (2562). *การจัดการเรียนรู้ชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. นครราชสีมา: สำนักพิมพ์ราชภัฏ.
- รัชชชัย มีผล. (2557). *วัดและชุมชนในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาณัฐกร ญาณุรักษ์ (อุทานนท์) และพระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร. (2566). ศึกษาการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ของชุมชน: กรณีศึกษาวัดศรีคุณเมือง ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. *วารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์*, 3(3), 124 – 134.
- พระมหาเสถียร ถาวรธมโม และคณะ. (2566). รูปแบบการพัฒนาวัดตามแนว 5 ส. ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 12(1), 109 – 123.
- พิมพ์ใจ ภูมิวงศ์. (2561). *การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการเรียนรู้*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รัชณี ทองแดง. (2563). *การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- วรพงศ์ สุวรรณรัตน์. (2560). *แนวทางการพัฒนาชุมชนด้วยศูนย์การเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิมล ชื่นชอบ. (2559). *การบริหารจัดการองค์ความรู้ในชุมชนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมฤดี สุนทรกิจ. (2556). *เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธาทิพย์ ยืนยง. (2554). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุนทร คำวงศ์. (2560). *วัดกับการพัฒนาชุมชน: แนวคิดและกรณีศึกษา*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิชาติ ศรีสุวรรณ. (2555). *การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาชุมชนแห่งชาติ.
- Flora, C., & Flora, J. (2013). *Rural communities: Legacy + change (4th ed.)*. Boulder, CO: Westview Press.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kretzmann, J., & McKnight, J. (1993). *Building communities from the inside out: A path toward finding and mobilizing a community's assets*. Evanston, IL: ACTA Publications.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization*. New York, NY: Doubleday.